

sempre en els Pirineus i la forma en *eix-* o *x-* a la resta del Principat i a les Illes. Més tard tenim també en docs. ross.: *serclar* en un de 1385 (ib., s. v. *cavassó*), «si los ditz spletz fasien a *serclar*» en un de 1355 i, en forma de consonantisme assimilat: «per a *seclar* un camp de blat» l'any 1626 (ib., s. v. *seglar*). Aquesta variant amb simplificació consonàntica és, en efecte, la que més se sent avui, en aquell domini dialectal: «*səgglá* l'herba, les calçines» anoto a Noedes, amb present *séggla* (1960).

En canvi, des de l'Albera, o almenys a partir del Ter, cap al Migjorn ha predominat sempre *əʃə-* i, a Mallorca, *ʃ-*: «*axercolar* o entreccavar los sembrats: sarrirre, runcarew», «la dona qui *axercola*: sarritrix» registrava el gironí OPou (1575, *TbPu.*, 84, 85). AMALCOVER explicava: «a Mallorca, *xarcolar*, sinònim d'*entreccavar*, cavar amb xapeta o façet <=fesset> el gra (blat *xeixa*) per segona vegada. La primera se diu *entreccavar*» (BDLC VII, 301). El mot dels dialectes occidentals ha estat sempre un altre, *birbar* (< *mirvar* MINUARE): els valencians senten *eixarcolar* com a cosa del Princ. i *birbar* com a propi (Renat, «El Camí», 14-IV-1934), però és també el terme del cat. occid.: recordem p. ex. la bella poesia *Les Birbadores* del lleidatà Morera i Galícia. SARCULARE s'ha conservat a la major part de les llengües romàniques: fr. *sarcler*, oc. ant. *sarclar* (o *salclar*, gc., aran. *sauclà*), cast. *sachbar* (dial. *sallar*), també representat a Itàlia, etc.

DERIV.: *Eixarcolaire*.

Eixartell [DFa.; *aixa-* Lab. 1839; tots dos *AlcM*; 1427, *DAG.*, S. XIV]: mal llegit *axercell*: «càveh o *axertell* ab què faés lo vas <'sepultura, fossa'> no avia aportat» en una traducció d'una *Vita Pauli Monachi*, de la meitat o tercer quart del S. XIV (*Analecta Montserratensia* IX, 1962, 320.5), ve d'un ll. vg. tardà SARTICULUM, que està quasi exactament documentat (en alguna glossa hi ha «*serticulum*: δρεπανον χορτοχοπιχόν») i deu resultar d'una remodelació del nostre SARCULUM d'on ve *eixarcolar*, amb la mateixa EX-anteposada, deguda al fet que ja el llatí vulgar tardà, com a noms d'eina no conservava més que mots amb vocal sufixal tònica —en -ICULUM o -ACULUM, ja no cons. + *-culum*, com el llatí arcaic— i d'altra banda a la contaminació dels mots relacionats pel sentit, amb inicial *eixart-*, en particular *eixartigar* 'rompre l'erm artigar' i la família gallo-romànica d'EXSARTUM (participi de EX-SARRIRE).²

En altres termes, i simplificant també es podria dir que fou el català *aixadell*, o bé ja un seu avi ASCIATELLU, el que fou contaminat pel radical romànic *eixar-* que és comú a *eixarcolar* i *eixartigar*. Així cal, doncs, completar i rectificar les idees exposades per mi mateix (en *BDC* XIX, 1931, 29) i més plenament ja per Tallgren (*Glanures*, n.º 37, *NphMgn.*, 1911, 171), que ho derivàvem de EXSARTUM (participi de EX-SARRIRE), mot que ha deixat més descendència a tot França: oc. ant. *eissartar* 'artigar', fr. dial. *essarter*, *essart* 'artiga', tan representat a la toponímia francesa, fins a l'Àude i tot (Sabarthès, *DTop.*), i que no deixa de penetrar un poc pels nostres Pirineus (d'on el cognom

nostre *Ixart*); i que almenys en la zona fronterera degué tenir caràcter quasi-apellatiu: l'*Aixart* partida rústica d'Isavarre, també a Llessui i a Surp (1959), amb un *Serrat delz Eixartéls* a Enviny. En el vessant gascò arriba *echchartà* verb fins a Luixon (Sarrieu, *Boutsdm* XXX, 89).

El nostre *eixartell*, però, no crec que derivi verament d'aquí, encara que la influència d'aquest verb hi hagué de tenir molta força; més remota i antiga, però no absent, almenys en l'època arcaica, degué ser-hi la família del cast. *injerter* 'empeltar' (abans *enxertar*), que no fou estrany sempre a la nostra llengua: «-- l'empeltar / no ha obs força: / l'escut d'es-corça, / *exert*, agulla, / cové se culla / quant és de temple», JRoig (*Spill*, 4509), cf. Moll, *AORBB* II, 64. Si hi ha encara relació, ja ha de ser més llunyana i indirecta, amb un basc *ixarratu* (que és de la zona intermèdia entre el guip., l'anav. i el bc-fr.) «rozar tierras» (cf. *DCEC* IV, 302a11-17), que a l'alta Sule es diu *ixardekatu*.

DERIV.: *Eixartellar* [*aix-* Lab. 1839]. *Eixartella* (Oliana). Per a un altre *eixartellar*, veg. supra *eixarcellar* i *eixortilladura*, s. v. *ARTICLE* (artell).

¹ *CGL* II, 183.2; Goetz (ib. VII, 26) remet a Plini XVIII, 177; quant a certes esmenes que n'havien proposat Saumaise i De Vit, són desencaminades, com ho demostra l'ample conjunt de fets que exposo en el meu article d'*AJLC* II, 150 (reproduït en *TopHesp.* I, 384-6) on es demostra l'existència d'una fluctuació entre SERT- i SART-, documentada en autors vulgars, en les glosses llatines i en romànic i amplament representada en descendents romànics, incloent-hi el cast. *sarta* (veg. *DCEC*, s. v.) per SERTA, i ben explicada i justificada per reaccions de la fonètica llatina, i per contaminacions degudes a la gran proximitat fonètica i semàntica entre *sartum* de *sa(r)tire* i de *sarcire*, i *sertum* de *serere* (ja tenim *sartor* en lloc de *sarritor*, de *sarrire* 'eixarcolar' en Plaute, etc., *ALLG* XIII, 431-2). En aqueix *serticulum* tenim una grafia o forma per ultra-reacció contra el moviment de SERTA cap a SARTA. La traducció grega equival literalment a «falç per tallar herba» i es podria entendre per tant com una descripció aproximada d'una dalla o més aviat un dall per esbardissar o talla rama, però pot ser simplement una expressió una mica inhàbil de l'eixartell d'entreccavar o eixarcolar d'herbes de terra.

² *Eixartél* és sobretot, avui, una eina molt coneguda (petit aixadell d'eixarcolar, també espècie d'aixadell forcat de 3 puntes per arregar fems) a l'Alta Catalunya, des dels Pirineus centrals fins a l'Ebre i, cap a l'E., fins a Cerdanya, Banyoles, Igualada i Camp de Tarr.: l'anoto així a Roda de Ribagorça («per a treballar certs camps», 1957) i Tor de Vall Ferrera («per birbar i plantar cols», 1932); i a Aneto aplicat al piulet d'escalar muntanyes (1957). *aixartél* a Arcavell (1936) i a Estaon de Cardós («l'usen les dones», 1934). També, però, se sent cap al centre del Princ. (i en localitats valencianes segons *AlcM*), mentre que a Mallorca només el co-